

Міністерство освіти і науки України
ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди
Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка
Криворізький державний педагогічний університет
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради

СУЧАСНІ РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ СОЦІАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ В РІЗНИХ СОЦІАЛЬНИХ ІНСТИТУЦІЯХ

Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції

Харків – 2023

Кабусь Н.Д., Андриамбау Д.Н. ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНО-ВИХОВНОЇ РОБОТИ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ....	130
Квітко Н.М ВИКОРИСТАННЯ АРТ-ТЕРАПЕВТИЧНИХ МЕТОДІВ У РОБОТІ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА З ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМИ ОСОБАМИ.....	137
Коваленко О.Ю. ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА ДО ПРОФІЛАКТИКИ КОМП'ЮТЕРНОЇ ЗАЛЕЖНОСТІ УЧНІВ.....	141
Коловоротна Н.А. ТЕХНОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З АДАПТАЦІЇ ДИТИНИ-СИРОТИ У ПРИЙОМНІЙ СІМ'Ї.....	145
Колосінська Н.М. МОДУЛЬНЕ НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ В УМОВАХ ВИРОБНИЦТВА.....	150
Криницька І.П. СОЦІАЛЬНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНІ ПОСЛУГИ ДЛЯ ДІТЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ В УКРАЇНІ.....	153
Крохмальова Н.О., Костіна В.В. ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В ТЕРИТОРІАЛЬНОМУ ЦЕНТРІ СОЦІАЛЬНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ З ЛЮДЬМИ ПОХИЛОГО ВІКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	156
Ладоня А.О. ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ФАХІВЦІВ ДО СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДИТИНИ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ У ПРИЙОМНІЙ СІМ'Ї.....	162
Лейба А.Р., Романова І.А. ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІЙ ІГРОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	173
Лященко Т.В. ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО УСПІШНОЇ ОСОБИСТОТІ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ.....	175
Марущенко О.В. СОЦІАЛЬНА РОБОТА З НАСЕЛЕННЯМ В ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ЦЕНТРАХ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ.....	178
Мельник В.О. ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО ПРОФІЛАКТИКИ КОМП'ЮТЕРНОЇ АДІКЦІЇ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	181
Могилка О.П., Костіна В.В. СОЦІАЛЬНЕ ПРОЄКТУВАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ: ДОСЯГНЕННЯ ТА НОВІ ВИКЛИКИ.....	191
Олефіренко В.А. ЗАПОБІГАННЯ ДИСКРИМІНАЦІЇ ЗА ВІКОВОЮ ОЗНАКОЮ.....	198

Кабусь Н.Д.
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

Андріамбау Д.Н.
здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНО-ВИХОВНОЇ РОБОТИ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті обґрунтовано систему роботи з соціального виховання учнів закладів загальної середньої освіти. Розглянуто суть та основні напрями роботи, умови ефективності соціально-виховної діяльності в сучасних умовах. Виокремлено компоненти готовності майбутніх соціальних педагогів до реалізації соціально-виховної роботи в закладах освіти.

Ключові слова: соціальне виховання, заклади загальної середньої освіти, соціальний педагог, система соціально-виховної роботи, професійна підготовка.

Andriambau D., Kabus N. PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE SOCIAL PEDAGOGUES FOR THE IMPLEMENTATION OF THE SYSTEM OF SOCIAL AND EDUCATIONAL WORK IN INSTITUTIONS OF GENERAL SECONDARY EDUCATION

Annotation. The article substantiates the system of work on social education of general secondary education institutions' students. The essence and main directions, as well as the conditions for the effectiveness of social and educational activities in modern conditions are considered. The components of future social pedagogues' readiness to implement social and educational work in educational institutions are singled out.

Keywords: social education, institutions of general secondary education, social pedagogue, system of social and educational work, professional training.

Постановка проблеми. Становлення всебічно розвиненої особистості, патріота, громадянина, інноватора, що є важливою метою суспільства й Нової української школи, потребує постійного пошуку ефективних шляхів та засобів соціального виховання зростаючого покоління, якому творити майбутнє держави. Особливої уваги потребує соціальне виховання в підлітковому віці, який є непростим періодом розвитку особистості, коли прагнення до самостійності й ствердження в колективі однолітків, за умови неволодіння позитивними способами самоствердження, може стати чинником, що ускладнює соціалізацію зростаючої особистості. Крім того, соціальні мережі, можливості Інтернет не завжди позитивно впливають на дітей та молодь, створюючи ризик надмірного проведення часу у віртуальному просторі, що перешкоджає дійсному розвитку особистості, її свідомому самовизначенню – особистісному, соціальному, професійному. Все це актуалізує посилення уваги до соціального виховання учнів закладів загальної середньої освіти.

Аналіз досліджень. Здійснений науковий пошук свідчить, що питання соціального виховання зростаючого покоління завжди було актуальним предметом пошуку як науковців, так і педагогів-практиків. Аналіз праць О. Безпалько, М. Васильєвої, А. Капської, А. Макаренка, А. Рижанової, О. Рассказової та інших вчених свідчить, що соціальне виховання є визначальним у процесі становлення та розвитку особистості, оскільки спрямоване на формування у зростаючої особистості ієрархії соціальних цінностей, соціальних якостей, просоціальної поведінки. Причому під соціальними цінностями розуміється ціннісне ставлення до родини, різних соціальних груп, громади, нації, країни, держави, людської цивілізації в цілому; соціальні якості є рисами людини, які сприяють соціальному порозумінню, соціальній консолідації, зміцненню соціальних зв'язків; просоціальна поведінка спрямована на зміцнення та вдосконалення мікро-, мезо- та макросоціуму [3]. А. Рижанова підкреслює, що зміст, форми, методи соціального виховання мають постійно вдосконалюватись відповідно до вимог сьогодення та умов інформаційного суспільства і соціальні педагоги, місією яких є соціальне

виховання зростаючого покоління, мають бути професійно компетентними для координації соціально-виховної роботи в закладах освіти. Отже, професійна підготовка майбутніх фахівців соціальної галузі до реалізації системи соціально-виховної роботи в закладах освіти є актуальною.

Метою статті є висвітлення основних напрямів соціально-виховної роботи в закладах освіти та особливостей професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі до реалізації системи соціально-виховної роботи в закладах загальної середньої освіти.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до Закону України «Про освіту», Концепції Нової української школи, виховання всебічно розвиненої соціально активної творчої особистості, зі сформованими лідерськими якостями, яка усвідомлює особисту відповідальність за власне життя й позитивний внесок у розвиток суспільства, є пріоритетним напрямом системи освіти в сучасних умовах. Формування в учнів системи загальнолюдських цінностей – морально-етичних (гідність, чесність, справедливість, турбота, ціннісне ставлення до життя, повага до себе та інших людей) та соціально-політичних (свобода, демократія, культурне різноманіття, повага до рідної мови і культури, патріотизм, шанобливе ставлення до довкілля, повага до закону, солідарність, відповідальність) є основою виховання в учнів відповідальності за себе та добробут своєї країни [2]. Здійснений науковий пошук засвідчує, що соціальне виховання являє собою розвиток особистості в спеціально створених виховних організаціях у процесі планомірного створення умов для її відносно спрямованого позитивного розвитку та духовно-ціннісного орієнтування, та є багаторівневим процесом засвоєння знань, норм поведінки, відносин у суспільстві, у результаті якого особистість стає здатною досягати життєвого успіху й сприяти позитивному розвитку суспільства [1]. Соціальне виховання є цілеспрямованим процесом розвитку емоційно-ціннісної та діяльнісної сфери особистості, її творчого потенціалу, особистісно і соціально значущих якостей, засвоєння навичок позитивного спілкування і взаємодії, напрацювання

позитивних форм самовиявлення у різних видах творчої та суспільно значущої діяльності [4].

Необхідною умовою ефективності соціального виховання в закладах освіти є створення духовно-насиченого соціально-виховного середовища як сукупності умов, що цілеспрямовано впливають на свідомість і поведінку зростаючого покоління з метою формування стійкої системи цінностей та переконань, розвитку особистісних якостей (цілеспрямованості, відповідальності, здатності до взаємодопомоги, саморегуляції й самоорганізації), самореалізації і самоствердження дітей та молоді в значущих видах діяльності, що сприяє їхньому самовираженню, прояву неповторної індивідуальності, гуманізації міжособистісних стосунків.

Важливою умовою ефективності соціального виховання в закладах освіти є його здійснення на основі системного та діяльнісного підходів, де виховання не зводиться до окремих виховних занять; натомість до створення розвивально-виховного середовища залучається весь колектив закладу освіти; вчитель є взірцем для учнів, котрий своїм прикладом надихає і зацікавлює їх; при плануванні соціально-виховної діяльності враховуються інтереси, індивідуальні нахили і здібності учнів, створюються сприятливі умови для їхнього розвитку та реалізації в різних видах позаурочної активності; учні долучаються до різних видів соціально значущої діяльності, що сприяє ствердженню позитивних цінностей у життєдіяльності.

Отже, система соціально-виховної роботи в закладах освіти передбачає спільну діяльність педагогічного колективу закладу освіти з метою реалізації особистісного, міжособистісного, соціально-групового, правового, економічного, еколого-валеологічного, духовно-ціннісного напрямів соціалізації в закладі освіти й має сприяти розвитку особистості, яка має стійку систему цінностей, свідомо обирає позитивні стратегії досягнення життєвого успіху, розуміє цінність життя, здоров'я, родини, батьківщини, знань, досвіду, взаємопідтримки і солідарності, здатна спільно діяти для блага і процвітання своєї країни. Досягнення цієї мети потребує насичення виховного середовища

закладу освіти діяльністю, спілкуванням та взаємодією, що є системоутворювальними факторами соціально-виховного середовища, де провідним є зміст діяльності та взаємодії, який має бути цікавим, пізнавальним і захоплюючим для учнів.

Система соціально-виховної роботи в закладах освіти передбачає реалізацію виховної мети на кожному занятті з різних предметів; організацію соціально-виховних, профілактичних, просвітницьких заходів в позаурочний час; залучення учнів до різних видів спільної творчої діяльності – організації свят, концертів, конкурсів, фестивалів, театралізованих вистав, тематичних тижнів, волонтерських акцій; ініціювання й реалізацію учнями і педагогами спільних соціально значущих проєктів та ініціатив; активізацію діяльності учнівського самоврядування, що сприяє розвитку соціальної активності та лідерських якостей дітей та молоді. Важливим також є впровадження в освітній процес додаткових курсів за вибором (як рекомендованих до впровадження, так і авторських курсів соціально-педагогічного чи психологічного спрямування), спрямованих на оволодіння навичками безконфліктної комунікації, розвиток ораторської майстерності, лідерських якостей дітей та молоді, що передбачає проведення тренінгових занять, рольових та ділових ігор, дискусій, круглих столів, квестів та інших заходів, які сприяють розвитку соціальних навичок підлітків та допомагають вирішувати соціальні проблеми максимально ефективно. Відзначимо також, що виховання тоді буде ефективним, якщо соціально-виховний вплив не нав'язується, натомість учні долучаються до обговорення важливих і актуальних тем, залучаються до цікавих за змістом форм спільної діяльності, які водночас є духовно насиченими.

Майбутні фахівці соціальної галузі, місією яких є соціальне виховання зростаючого покоління, мають бути здатними розробляти актуальний зміст й застосовувати інноваційні форми соціально-виховної взаємодії, ініціювати й координувати відповідну роботу в закладі освіти. Так, зокрема, у Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С. Сковороди формування теоретичної і практичної готовності майбутніх фахівців зі спеціальності

«Соціальна робота», які навчаються за освітньою програмою «Соціальна педагогіка», до реалізації системи соціально-виховної роботи в закладах освіти здійснюється під час викладання дисциплін циклу професійної підготовки, зокрема «Вступ до спеціальності», «Педагогіка», «Психологія», «Основи соціалізації особистості», «Історія та теорія соціального виховання», «Деонтологія соціальної роботи», «Теорія і методика соціальної роботи в галузі дозвілля», «Соціальна реклама», «Практикум у соціальній галузі», «Соціальна робота з дитячими і молодіжними організаціями», «Соціально-педагогічна робота в закладах освіти з практикумом», «Технології соціально-педагогічної роботи», «Соціально-педагогічне проектування», «Педагогіка інтелектуально-ігрової діяльності», «Прикладні технології у соціальній роботі; «Інновації у соціальній роботі», «Соціально-виховні студії». Відпрацювання практичних навичок розробки й реалізації змісту ефективної соціально-виховної взаємодії з учнями різних класів з метою розвитку їхніх соціальних навичок відбувається під час волонтерської діяльності, соціально-педагогічної та виробничої практики в закладах загальної середньої та спеціальної освіти, в процесі підготовки курсових і кваліфікаційних робіт бакалаврів та магістрів з соціальної роботи.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, формування гармонійно розвиненої соціально активної творчої особистості потребує реалізації системи соціально-виховної роботи в закладах освіти, що передбачає розробку цікавого мотивуючого змісту спільної діяльності з урахуванням вікових особливостей учнів, їхніх потреб та інтересів, а також застосування всього спектру індивідуальних, групових, колективних, масових форм соціально-виховної роботи, що сприятиме не лише формуванню стійкої системи ціннісних орієнтацій зростаючого покоління, розумінню стратегій досягнення життєвого успіху, а й розвитку соціальної активності зростаючого покоління, що є формою швидкого реагування на зміни в соціальному середовищі, проявом соціальної синергії й сприяє сталому розвитку як окремої особистості, так і позитивному інноваційному розвитку суспільства.

Досягнення цього потребує формування теоретичної й практичної готовності майбутніх соціальних педагогів до розробки й реалізації системи соціально-виховної роботи в закладах загальної середньої освіти, що передбачає чітке розуміння її основних напрямів, розвиненість комунікативних, організаційних, творчих вмінь майбутніх фахівців розробляти зміст соціально-виховної взаємодії, переконувати, мотивувати, наснажувати, долучати учнів до різних видів соціально значущої діяльності. З урахуванням того, що соціально-виховна робота є одним із найбільш творчосемних видів діяльності, перспективою подальших досліджень є обґрунтування змісту соціально-виховних заходів для учнів різного віку в системі соціально-виховної роботи в закладах загальної середньої освіти.

Список використаних джерел:

1. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / За заг. ред. проф. І.Д. Звереві. Київ, Сімферополь: Універсум, 2012. 536 с.
2. Нова українська школа: поради для вчителя / Під заг. ред. Бібік Н.М. К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.
3. Рижанова А. О. Актуалізація соціального виховання як умова прискорення суспільного розвитку України. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*. Педагогічні науки. 2018. № 1(1). С. 123-132.
4. Kabus N. Conceptual fundamentals for social education of children and youth in the New Ukrainian School. Theory and Practice of Future Teacher's Training for Work in New Ukrainian School: monograph / Edit. I. Prokopenko, I. Trubavina. Prague, OKTAN PRINT s.r.o., 2020. P. 81-91.